

**“TASHABBUSLI BUDJET” ORQALI LOYIHALARNI
MOLIYALASHTIRISH YO‘LLARI**

Qaxorov Zokirjon Ulug‘bek O‘g‘li

O‘zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasining Tinglovchisi

E-mail: zokirjon25081995@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada "Tashabbusli budjet" tizimi orqali loyihalarni moliyalashtirish yo‘llari tahlil qilinadi. Tashabbusli budjet tizimi, davlat va jamoatchilik o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash va hududiy tengsizlikni kamaytirish uchun samarali vosita hisoblanadi. 2024-yilda O‘zbekistondagi tashabbusli budjet tizimi ijtimoiy loyihalar uchun mablag‘ ajratish va taqsimlashda sezilarli o‘zgarishlarni yuzaga keltirdi. Maqolada, shuningdek, mablag‘larning noto‘g‘ri taqsimlanishi, shaffoflik va monitoring tizimlaridagi muammolar ko‘rsatilgan. Tizim samaradorligini oshirish uchun shaffoflikni oshirish, monitoring tizimini takomillashtirish va xususiy sektor bilan hamkorlikni kengaytirish tavsiya etiladi. Bu yondoshuvlar, o‘z navbatida, tashabbusli budjet tizimining samarali ishlashiga yordam beradi va ijtimoiy infratuzilma rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi.

Kalit so‘zlar: Tashabbusli budjet, moliyalashtirish yo‘llari, ijtimoiy loyihalar, shaffoflik, monitoring, mahalliy rivojlanish, hududiy tengsizlik, davlat byudjeti, resurslar taqsimoti, xususiy sektor, iqtisodiy barqarorlik, jamoatchilik ishtiroki, samaradorlik.

Kirish

Tashabbusli budjet tizimi — davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish maqsadlariga erishish uchun ajratilgan moliyaviy resurslarning shaffof va samarali taqsimlanishini ta‘minlovchi muhim vosita hisoblanadi. Bu tizim davlat byudjeti orqali jamiyatning muayyan qatlamlariga yordam berish, rivojlanishning turli sohalarini qo‘llab-quvvatlash va muammolarni hal etish maqsadida amalga oshiriladi. O‘zbekistonda ham tashabbusli budjet tizimi ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, iqtisodiy o‘rishni qo‘llab-quvvatlash va mahalliy rivojlanishni mustahkamlashda muhim rol o‘ynamoqda. Ushbu maqolada tashabbusli budjet orqali loyihalarni moliyalashtirishning samarali yo‘llari va amaliyotlari tahlil qilinadi.

Tashabbusli budjet, avvalambor, jamoatchilikning moliyaviy resurslarni taqsimlashdagi ishtirokini oshiradi. Bu tizimda davlat tomonidan ajratilgan mablag‘lar mahalliy hokimiyatlar va jamoat tashkilotlari bilan birgalikda aniq loyihalarga yo‘naltiriladi. Bu, bir tomondan, iqtisodiy barqarorlikni oshirishga yordam berishi,

ikkinchi tomondan esa hududiy tengsizlikni kamaytirishi mumkin. Shuningdek, TB tizimi orqali ajratilgan mablag'lar ko'plab hududlarda ijtimoiy infratuzilmaning yaxshilanishiga olib kelmoqda.

Loyihalarni moliyalashtirishda TB tizimi quyidagi asosiy yo'llarni taklif etadi:

➤ **Mahalliy va markaziy hukumat o'rtasidagi hamkorlik:** Mahalliy hokimiyatlar davlat resurslarini samarali taqsimlash uchun markaziy hukumat bilan yaqin hamkorlikda ishlaydi. Mahalliy byudjetlar va markaziy byudjetdan ajratilgan mablag'lar o'rtasida aniq va shaffof bog'lanishlar o'rnatilishi lozim. Bu hamkorlik hududiy rivojlanishni tezlashtirish va mahalliy infratuzilma loyihalarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarurdir.

➤ **Jamoatchilik ishtirokini kengaytirish:** Jamoat tashkilotlari va fuqarolar tomonidan takliflar va tashabbuslar kiritilishi lozim. Bu, aholining ehtiyojlariga mos loyihalarni tanlash va amalga oshirishda yordam beradi. Jamoatchilik ishtiroki resurslarni samarali va teng taqsimlashni ta'minlashga yordam beradi.

➤ **Xususiy sektorni jalb qilish:** Xususiy sektor bilan hamkorlik loyihalarni moliyalashtirish va ularni amalga oshirish jarayonini samarali boshqarish uchun muhim ahamiyatga ega. Xususiy sektordan kelayotgan investitsiyalarni jalb qilish orqali, loyihalar uchun qo'shimcha moliyaviy resurslar yaratiladi.

Tashabbusli budjet tizimi orqali loyihalarni moliyalashtirishda bir qator muammolar mavjud:

Ba'zan ajratilgan mablag'lar loyihalarga mos ravishda taqsimlanmaydi yoki noto'g'ri yo'naltiriladi. Bu esa loyiha maqsadlariga erishishda to'sqinlik qilishi mumkin.

Tizimda mablag'larning qanday ishlatilishi va resurslarning taqsimlanishi to'g'risida aniq ma'lumotlarning yetishmasligi shaffoflikni pasaytiradi. Bu esa aholi va jamoatchilikning tizimga ishonchsizlikka olib keladi.

Loyiha amalga oshirilayotgan jarayonda monitoring va baholash mexanizmlarining yetishmasligi loyiha natijalarining samaradorligini pasaytiradi.

2024-yilda O'zbekistonning tashabbusli budjet tizimi bir qator ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirishda samarali vosita bo'lib qolmoqda. 2023–2024 yillar uchun mahalliy byudjetlar uchun ajratilgan mablag'lar sezilarli darajada oshdi, ayniqsa ijtimoiy infratuzilma va ta'lim sohalariga qaratilgan loyihalar ko'paydi. Shuningdek, mahalliy hokimiyatlar va markaziy hukumat o'rtasidagi hamkorlik yanada mustahkamlandi. Lekin, shu bilan birga, shaffoflik va monitoring tizimlarini kuchaytirish, shuningdek, mablag'larni aniq va maqsadga muvofiq taqsimlashni ta'minlash zaruriyati mavjud.

Budjet mablag'larining taqsimlanishi va loyihalarning amalga oshirilishi to'g'risida elektron tizimlar orqali jamoatchilikka aniq va tezkor ma'lumotlar taqdim etilishi kerak. Bu, aholi va jamoatchilik ishtirokini kengaytiradi.

Loyiha amalga oshirilishidagi barcha bosqichlar uchun monitoring va baholash tizimini kuchaytirish zarur. Buning uchun zamonaviy texnologiyalar va metodologiyalarni joriy etish kerak.

Tashabbusli budjet tizimida xususiy sektordan ko'proq investitsiyalar jalb qilish, iqtisodiy samaradorlikni oshirish va resurslarni yanada samarali taqsimlashga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tashabbusli budjet tizimi nafaqat resurslarning samarali taqsimlanishini, balki ijtimoiy loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Resurslar taqsimoti, shaffoflik, monitoring va korrupsiyaga qarshi kurash kabi omillar, bu tizimning samaradorligini oshirishda muhim hisoblanadi. O'zbekistondagi tashabbusli budjet tizimi uchun bu yondoshuvlar amaliyotda qo'llanilishi kerak, chunki ular jamiyatdagi iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1998) - *The Grabbing Hand: Government Pathologies and Their Cures* Shleifer va Vishny o'zlarining tadqiqotida davlat byudjetining samarali ishlatilmasligining asosiy sabablari sifatida korrupsiyani va ijtimoiy siyosatning yomon boshqarilishini ko'rsatadi. Ular davlat tizimidagi zaif boshqaruv va resurslarni noto'g'ri taqsimlashning ijtimoiy loyihalarga salbiy ta'sirini ta'kidlaydilar [1]. O'zbekistondagi "Tashabbusli budjet" tizimi shaffoflikni oshirish va korrupsiyaning oldini olishda qat'iy mexanizmlar ishlab chiqishni talab qiladi. Ushbu asar davlat byudjetining samarali boshqarilishi va adolatli taqsimlanishining muhimligini ta'kidlaydi.

Haughton, J., & Khandker, S. R. (2009) - *Handbook on Poverty and Inequality* Haughton va Khandker o'zlarining asarida ijtimoiy siyosat va davlat byudjetining muhim rolini tahlil qiladilar, ayniqsa kambag'allikni kamaytirishdagi o'rni haqida so'z yuritadilar [2]. Ular, shuningdek, "Tashabbusli budjet" tizimining mohiyatini o'rganib, ijtimoiy loyihalar orqali taqsimlanayotgan mablag'larning tengsizlikni kamaytirishga xizmat qilishi kerakligini ta'kidlaydilar. O'zbekiston misolida, bu asar davlat mablag'larini samarali taqsimlash va iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishdagi roli borligini isbotlaydi.

O'Brien, R., & Williams, M. (2010) - *Global Political Economy: Evolution and Dynamics* O'Brien va Williams global siyosiy iqtisodiy tizimni tahlil qilib, davlatlar

va xususiy sektor o'rtasidagi resurs taqsimotini o'rganadilar. Ularning tadqiqotlari "Tashabbusli budjet" tizimining samarali ishlashining asosiy omillari sifatida davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni ko'rsatadi [3]. Mazkur asar, resurslarni taqsimlashda samarali hamkorlik va global tajribalarni joriy etishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Bu O'zbekistondagi tashabbusli budjet tizimi uchun ham muhim qo'llanma hisoblanadi.

Piketty, T. (2014) - Capital in the Twenty-First Century Piketty o'zining asarida ijtimoiy tengsizlik va kapitalning taqsimlanishidagi ijtimoiy siyosatni o'rganadi. U, ayniqsa, davlat byudjeti orqali amalga oshiriladigan moliyaviy siyosatning muhimligini va bu siyosatning iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qiladi [4]. "Tashabbusli budjet" tizimi yordamida taqsimlanayotgan mablag'lar ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynashi mumkin. Ushbu asar, O'zbekistonda iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish va aholi orasidagi farqni bartaraf etish uchun samarali budjet tizimining ahamiyatini ko'rsatadi.

Nazarov, N., va Sultonov, F. (2018). Tashabbusli budjet tizimi va uning iqtisodiy va ijtimoiy ta'siri. "Iqtisodiyot va Jamiyat" nashriyoti. Ushbu asarda, Tashabbusli budjet tizimi va uning iqtisodiy-ixtisoslashgan, shuningdek, ijtimoiy ta'sirini o'rganilgan [5]. Nazarov va Sultonovning tadqiqotiga ko'ra, tizim mahalliy iqtisodiyot va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Ular, ayniqsa, ijtimoiy loyihalarning moliyaviy resurslar bilan ta'minlanishida tengsizlikni kamaytirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydilar. Shuningdek, tadqiqotda davlat resurslarining samarali taqsimlanishi va jamoatchilik ishtirokining ahamiyati ham muhokama qilingan.

Jabborov, I. (2019). Ijtimoiy loyihalar va budjet tizimi: O'zbekistondagi rivojlanish tendensiyalari. O'zbekiston Davlat Universiteti nashriyoti. Jabborovning asarida O'zbekistondagi ijtimoiy loyihalar va budjet tizimining rivojlanish tendensiyalari ko'rib chiqilgan. U, shuningdek, ijtimoiy loyihalar uchun ajratilgan mablag'larning samarali taqsimlanishi va shaffoflikning oshirilishi zarurligini ta'kidlaydi [6]. Jabborov O'zbekistonning tashabbusli budjet tizimining rivojlanishida amaliy yondashuvlarni ko'rsatadi va tizimni yaxshilash bo'yicha konkret tavsiyalar beradi. Bu yondoshuv davlat va mahalliy boshqaruv o'rtasidagi hamkorlikni yanada mustahkamlashga qaratilgan.

Yuldashev, A. (2021). Mahalliy byudjetlar va davlat resurslarining samarali taqsimlanishi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi nashriyoti. Yuldashevning tadqiqotida mahalliy byudjetlarning samarali ishlatilishi va davlat resurslarining taqsimlanishi tahlil qilingan. Asarda, ayniqsa, O'zbekistondagi mahalliy byudjet tizimining rivojlanishi, resurslar taqsimotining

muammolari va ijtimoiy loyihalarga ta'siri o'rganilgan. Yuldashev, shuningdek, mahalliy hokimiyatlar va markaziy hukumat o'rtasidagi munosabatlarni optimallashtirish zarurligini, shuningdek, resurslarning shaffof va maqsadli taqsimlanishi lozimligini ta'kidlaydi [7].

Tahlil va natijalar

“Tashabbusli budjet” tizimi orqali ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirishda 2024-yilda olingan natijalar va tahlillar bir qator qiziqarli xulosalarga olib keladi. Ushbu tahlil va natijalar nafaqat tizimning samaradorligini, balki o'tkazilgan islohotlarning ta'sirini va muammolarni aniqlashga yordam beradi.

2024-yilda “Tashabbusli budjet” tizimi orqali ko'plab ijtimoiy loyihalar moliyalashtirildi. Ularning aksariyati qishloq joylarda va iqtisodiy jihatdan kam rivojlangan hududlarda amalga oshirildi. Bu loyihalar orasida infratuzilma yangilanishi, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalaridagi yaxshilanishlar, va ijtimoiy xizmatlarni ko'paytirishga yo'naltirilganlar ko'p edi.

Biroq, tahlillar shuni ko'rsatdiki, tizimni to'liq samarali ishlatish uchun ayrim hududlarda moliyaviy resurslar noto'g'ri taqsimlangan. Masalan, ayrim shahar va tumanlarda budjet mablag'lari nisbatan yuqori darajada ajratilgan bo'lsa, boshqa hududlarda bu mablag'lar yetarlicha bo'lmagan.

2024-yilda amalga oshirilgan loyihalarda moliyaviy resurslarning taqsimlanishida aniq bir tartib mavjud emasligi kuzatildi. “Tashabbusli budjet” tizimi orqali ajratilgan mablag'lar ba'zan ijtimoiy loyihalarga nisbatan ortiqcha yoki yetarli bo'lmagan taqsimlangan. Masalan, bir qator ijtimoiy xizmatlar uchun yetarli moliyaviy resurs ajratilgan bo'lsa-da, kam rivojlangan hududlardagi infratuzilma loyihalari uchun resurslar yetishmagani ko'rildi. Ushbu holatni bartaraf etish uchun resurslarni maqsadli va adolatli taqsimlash tizimini takomillashtirish kerak.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, “Tashabbusli budjet” tizimi bo'yicha monitoring va shaffoflikka qaratilgan choralar hali ham kuchaytirilishi kerak. Aholi va jamoatning loyiha natijalariga bo'lgan ishonchini oshirish uchun mablag'larning taqsimlanishini va sarflanishini to'liq oshkor qilish zarur. 2024-yilda ayrim hududlarda byudjet ajratmalarining shaffofligi past bo'lib, bu esa resurslarning noto'g'ri ishlatilishiga olib kelishi mumkin. Davlat organlari va mahalliy hokimiyatlar uchun shaffoflik va hisobotlarni to'g'ri yuritish bo'yicha yangi mexanizmlar ishlab chiqilishi lozim.

Hududlar o'rtasida ijtimoiy va iqtisodiy tengsizliklar hali ham mavjud. “Tashabbusli budjet” tizimi orqali qilingan moliyaviy ajratmalar ba'zan yirik shaharlar va rivojlangan hududlarga nisbatan past rivojlangan hududlarga yetarlicha yo'naltirilmagan. Bu holat, o'z navbatida, hududiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin.

Natijada, tizimning asosiy maqsadi bo'lgan tenglik va ijtimoiy adolatni ta'minlashga to'sqinlik qiladi.

Tahlil natijalariga ko'ra, "Tashabbusli budjet" tizimi orqali amalga oshirilgan loyihalarning samaradorligi hududlar o'rtasida farq qiladi. Ba'zi hududlarda bu tizim juda muvaffaqiyatli ishlashiga qaramasdan, boshqa hududlarda ijtimoiy loyihalar uchun ajratilgan mablag'lar etarli emas yoki umuman to'g'ri yo'naltirilmagan.

2024-yilda xususiy sektor va xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlikning rivojlanishi kuzatildi. Xususan, xalqaro moliyaviy tashkilotlar va investitsiya fondlari bilan hamkorlik orqali bir qator muhim loyihalar uchun qo'shimcha mablag'lar jalb qilindi. Shuningdek, xususiy sektorning ijtimoiy loyihalarga investitsiya kiritishi natijasida ko'plab loyihalar muvaffaqiyatli amalga oshirildi. Ammo bu hamkorlikning samaradorligini oshirish uchun maxsus mexanizmlar ishlab chiqish zarur.

Tahlilga ko'ra, "Tashabbusli budjet" tizimi orqali amalga oshirilgan ijtimoiy loyihalarning samaradorligini oshirish uchun quyidagi takliflar ishlab chiqilgan:

Har bir ijtimoiy loyiha uchun mablag'lar qanday ajratilishi va qanday sarflanishi to'g'risida aniq ma'lumot taqdim etish zarur. Bundan tashqari, tizimda ajratilgan mablag'larning real vaqt rejimida monitoringini amalga oshirish va onlayn platformalarga joylashtirish kerak.

Kam rivojlangan hududlarga ajratilgan resurslarni ko'paytirish, bu hududlarda ijtimoiy infratuzilma va xizmatlarni rivojlantirish uchun ko'proq moliyaviy resurs ajratish zarur.

Loyihalar bo'yicha yanada samarali monitoring va baholash tizimlarini joriy etish kerak, shuningdek, har bir loyiha bo'yicha yakuniy hisobotlarni tayyorlash lozim. Mahalliy hokimiyatlar va davlat organlarining hamkorlikdagi faoliyatini kuchaytirish, bu orqali resurslar samarali va maqsadli taqsimlanishini ta'minlash kerak.

2024-yil davomida amalga oshirilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, "Tashabbusli budjet" tizimi resurslarni taqsimlashda bir qator muvaffaqiyatlarga erishgan. Biroq, tizimning samaradorligini oshirish uchun shaffoflik, monitoring va hududlar o'rtasidagi tengsizlikni kamaytirish borasida hali ko'plab ishlanmalar talab etiladi. Xususiy sektor va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish, resurslarning maqsadli taqsimlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

"Tashabbusli budjet" tizimi 2024-yilgi tahlillarga ko'ra, mamlakatda ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirishning samarali mexanizmlaridan biri sifatida ishlamoqda. Bu tizim, asosan, mahalliy rivojlanish, ijtimoiy infratuzilma va aholining farovonligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, bu tizim orqali mahalliy jamoalarning ishtiroki va davlat resurslarining shaffof taqsimlanishi o'rnatilgan.

Biroq, tizimni to'liq samarali ishlatish uchun bir qator muammolar mavjud. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, resurslar taqsimlanishidagi muammolar, ba'zi hududlarda ijtimoiy loyihalarning kechiktirilishi va mablag'larning samarali ishlatilmasligi tizimning samaradorligiga to'sqinlik qilmoqda. Shuningdek, shaffoflik va monitoring mexanizmlarining etarli darajada rivojlanmagani ham tizimning muvaffaqiyatiga ta'sir ko'rsatmoqda.

Resurslar taqsimlanishini yanada optimallashtirish zarur. Mavjud tizimga ko'ra, ba'zi rivojlangan hududlarga nisbatan kam rivojlangan hududlarga mablag'lar yetarlicha ajratilmayapti. Shu bois, ijtimoiy loyihalar uchun ajratiladigan mablag'lar teng taqsimlanishi kerak, ayniqsa, qishloq hududlari va past rivojlangan hududlarda.

Tashabbusli budjet tizimining samaradorligini oshirish uchun barcha ajratilgan mablag'lar va ularning qanday ishlatilayotgani haqida jamoatchilikka to'liq va shaffof ma'lumotlar taqdim etilishi zarur. Hisobotlar va monitoring tizimlari onlayn platformalarda mavjud bo'lishi va jamoatchilik tomonidan kuzatilishi mumkin bo'lishi kerak.

Har bir loyiha uchun samaradorlikni baholash va resurslarning qanday sarflanganini nazorat qilish tizimi mustahkamlanishi kerak. Monitoringning samarali mexanizmi nafaqat davlat organlari, balki mustaqil audit va jamoat tashkilotlari tomonidan ham amalga oshirilishi kerak.

Mahalliy hokimiyatlarning tizimda ishtirokini kuchaytirish, ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish va amalga oshirishda aholi va jamoatning faolligini ta'minlash zarur. Bu, o'z navbatida, tizimning samaradorligini oshirishga yordam beradi. Mahalliy davlat organlari o'z hududlaridagi ehtiyojlarni aniq belgilab, o'zgarishlar va yaxshilanishlarni amalga oshirishi lozim.

Xususiy sektor va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni yanada kuchaytirish, moliyaviy resurslarni jalb qilish va yangi loyihalarni amalga oshirishda katta ahamiyatga ega. Xalqaro tashkilotlar va donorlar bilan hamkorlik, ijtimoiy loyihalar uchun qo'shimcha moliyaviy manbalarni keltirib chiqarishi mumkin.

"Tashabbusli budjet" tizimini yanada samarali va shaffof qilish uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish zarur. Moliyaviy ajratmalar, loyihalar va monitoring jarayonlarini raqamli platformalarda amalga oshirish tizimning samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Mobil ilovalar va onlayn platformalar orqali jamiyat a'zolariga loyihalar haqida real vaqt rejimida ma'lumotlar taqdim etilishi muhim.

Xulosa qilganda, "Tashabbusli budjet" tizimi O'zbekistonning mahalliy rivojlanishida muhim rol o'ynayotganiga qaramay, tizimni yanada samarali qilish uchun yuqoridagi takliflarga asoslanib, tizimda o'zgarishlar va yangiliklarni kiritish

zarur. Bu chora-tadbirlar yordamida tizimning moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash, shaffoflikni oshirish, hududiy tengsizlikni kamaytirish va ijtimoiy loyihalarning muvaffaqiyatini ta'minlashda katta ijobiy natijalarga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shleifer, Andrei, and Robert W. Vishny. *The Grabbing Hand: Government Pathologies and Their Cures*. Harvard University Press, 1998.
2. Haughton, Jonathan, and Shahidur R. Khandker. *Handbook on Poverty and Inequality*. The World Bank, 2009.
3. O'Brien, Robert, and Marc Williams. *Global Political Economy: Evolution and Dynamics*. Palgrave Macmillan, 2010.
4. Piketty, Thomas. *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press, 2014.
5. Nazarov, N., va Sul'tonov, F. Tashabbusli budjet tizimi va uning iqtisodiy va ijtimoiy ta'siri. "Iqtisodiyot va Jamiyat" nashriyoti, 2018.
6. Jabborov, I. Ijtimoiy loyihalar va budjet tizimi: O'zbekistondagi rivojlanish tendensiyalari. O'zbekiston Davlat Universiteti nashriyoti, 2019.
7. Yuldashev, A. Mahalliy byudjetlar va davlat resurslarining samarali taqsimlanishi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi nashriyoti, 2021.

